

Politihkalaš ovttasbargošiehtadus

VERDDEVUOHTA

Guovdageainnu Johttisápmelaččaid Listu, Guovdageainnu
Sámilistu, Guovdageainnu Árja ja Guovdageainnu Olgeš

2023 – 2027

Verdevuohta – politihkalaš ovttasbargošiehtadus

Dát ovttasbargošiehtadus lea áigodahkii 2023-2027 gaskkal Guovdageainnu Johttisápmelaččaid Listtu (JSL), Guovdageainnu Sámilisttu (GSL), Guovdageainnu Árja (Á) ja Guovdageainnu Olgeš (O).

Dán áigodagas áigot ovttasbargoguoimmit ovttasbarggu mas lea vuodđun *rabasvuolta* ja buorre gulahallan gaskaneamet, eará suohkanstivrra joavkkuiguin ja suohkana ássiiguin. Ovttasbarggu vuodđun galgá leat *ovddasvástáduš*, gos mii galgat čoavdit hástalusaid ovddasvástideaddji politihka čađa. Lassin galgá ovttasbargu huksejuvvot *starggasin* mii mearkkaša buorre ja stargadis stivrejupmi buoremussan buot suohkana ássiide. Mii áigut bargat ealáskahttit ja suodjalit árbevirolaš verdde oktavuoda dálásápmelaččaid ja bozasápmelaččaid gaska.

Ovttasbargoguoimmit áigot čuovvulit Duohtavuoda- ja soabadankommišuvnna raportta, ja Finnmarkokommišuvnna rivttiidkárten barggu Guovdageainnu suohkanis. Suohkan áigu váikkuhit ollašuhttit álgoálbmot rivttiid mat čuvvot nášunála rievttis ja álbmotrievttis.

Guovdageaidnu galgá leat ovddasmannisuohkan go guoská atnit ja ovdánahttit sámi giela, sihke árgabeaivvis, skuvllas ja oahppanossodagain. Sámi giella galgá seailuhuvvot, muhto maiddái ovdánahttojuvvot mearredidolaš politihkain buot servodatsurggiin/buot dásiin.

1. Suohkanekonomiija

Suohkana bálvalusfálaldagat fertejit heivehuvvot ekonomalaš dillái. Áigodagas 2023-2027 lea erenoamáš dehálaš vuoruhit dearvvašvuoda- ja fuolahussuorggi ráhkkanan dihte earret eará dasa ahte dikšodárbbaheddjiid lohku suohkanis boahtá lassánit. Dát ovttasbargošiehtadus namuha mánga investerema áigodagas 2023-2027 mat galget ollašuhttot áigodagas. Muhtin investeremat galget ruhtaduvvot suohkana bušeahtas, muhto stuorámuš oassái galgat ohcat ruđa olgguldas ortnegiiguin.

Áigodagas áigut ovttasbargoguoimmit:

- fievrredit ovddasvástideaddji politihka mas mihttu lea sihkkarastit buori kvalitehta bálvalusaide suohkana ássiide.
- doaimmalaččat čuovvulit suohkana plánengaskaoami, nugo johtolatsihkkarvuodaplána, divodandoaibmaplána, luoddadivodanplána ja beavttálmahttinplána *“Mii čavget suittiid”*.
- vuoruhit dearvvašvuoda- ja fuolahussuorggi bušeahttabarggus dusten dihte hástalusaid mat suohkanis leat dán suorggis
- bargat lasihit suohkana obbalaš sisaboađuide earret eará dan bokte ahte váikkuhit ođđaháhkamii, árvoháhkamii ja ođđa bargosajiid ásaheapmái.
- ángiriid bargat ohcat olgguldas ruhtadangálduid, dan bokte ahte earret eará geahčadit makkár ohcanvuodut ortnegat gávdnojit iešguđet servodatsurggiin, ja ávkkástallat daid buoridandihte dálá bálvalusaid ja ásahandihte ođđa bálvalusaid suohkanis.
- bargat ahte suohkana sámi kultuvrra- ja árbediehtomáhttuáŋgiruššamat ožžot saji stádabušeahtas.
- kártet divodan maŋŋonemiid suohkanlaš visttiiguin suohkan divodanplána ektui ja ráhkadit vuoruhuvvon čuovvolanlistu.

2. Mánát ja nuorat

Mánát ja nuorat ovddastit Guovdageainnu boahhteáiggi, ja politihkalaš bargu dán suorggis ferte sihkkarastit ahte nuorat sajáiduvvet suohkanii, háliidit bissut dáppe, ja ahte ožžot barggu. Mánáid ja nuoraid beroštumit galget sihkkarastot iešguđet surggiin mat leat namuhuvvon dán šiehtadusas.

Áigodagas áigut ovttasbargoguoimmit:

- nu guhkas go vejolaš suddjet mánáid ja nuoraid fálaldagaid vejolaš seastinbijuin
- galgá leat lagas gulahallan mánáiguin ja nuoraiguin, valáštallan- ja kulturorganisašuvnnaiguin ja kultuvra-aktevrraiguin suohkanis
- ángiriid Nuoraidráđiin gulahallat go ovdánahttit politihka mii erenomážit váikkuha nuoraide
- veardidit movt Ovddos sáhtta ángiruššat prošeavttaide mat ovddidit astoáigefálaldagaid nuoraide.
- váikkuhit nuoraid gárrenmirkokeahtes deaivvadanbáikkiid ásaheapmái.
- váikkuhit dasa ahte Sámi Gamers ja Davvi Division lágídit nuoraiddoaimmaid.
- váikkuhit fálaldagaide mat lasihit mánáid ja nuoraid searvádahttima, ja doaimbajuid hárdima/olggušteami vuostá
- bargat ovttas vejolaš aktevrraiguin ásahtit ohppiidasodagaid ja eambo studeantaviesuid Guovdageidnui.
- sihkkarastit ahte nuoraidoktiiheiveheadjis lea 100% virgi.

3. Dearvvašvuoda-, fuolahus- ja sosiála bálvalusat

Buorit dearvvašvuoda-, fuolahus ja sosiála bálvalusat leat eaktun buori ja doaimbi servodahkii. Ovttasbargoguoimmit áigot sakka vuoruhit sihkkarastit buori bálvalusaid suohkana ássiide.

Áigodagas áigut ovttasbargoguoimmit:

- ráhkadit rekrutteren- ja stargatvuodastrategiija mii sihkkarastá eambo buohccidivššáriid ja dearvvašvuodaáfágabargiid bistevaš virggiin. Obbalaš veardideami dikšo- ja fuolahusdárbbus ja badjeláiggi ja sadjásaččaidgeavaheamis nu ahte suohkan sáhtta sihkkarastit buori dási bálvalusain.
- bargat ásahtit erenomášpoliklinihka mii sáhtta addit dearvvašvuodabálvalusa iešguđet dearvvašvuodasurggiin, sihke psykiatriijas, gárrenmirkosuorggis ja somatihkas
- bargat oazžut johtui pilohtaprošeavtta mii addá álbmogii eambo dearvvašvuodaáfálaldagaid báikkálaččat vai eai dárbbat mátkkoštit guhkes mátkkiid smávva iskkademiid dihte
- ásahtit eambo fuolahus- ja demeansasajiid, sihkkarastit bissovaš doaimma Máze orrun- ja bálvalusguovddáži ja bidjat johtui viiddidanplánaid.
- nannet ruovttubuohccidivššu vai vuorasolbmot sáhttet orrut ruovttus nu guhka go vejolaš.
- sihkkarastit ahte vuorasolbmot ja earát geat orrot institušuvnnain ožžot guossohuvvot sámi biepmu. Doarjut dearvvašvuoda- ja kulturdoaimmaid

Verddevuohta – politihkalaš ovttasbargošiehtadus

vuorasolbmuide, áŋgiruššat ásaht guossástallanortnega vuorasolbmuide geat leat olu okto.

- ráhkadit álbmotdearvvašvuodaplána mii systemáhtalaččat eastadivččii eallinagidávddaid ja buohccinjávkama.
- fievrredit viidásit fágarasttiedeaddji prošeakta barggu *“Oadjebas Guovdageainnus”* ja bargat doaibmabidjoplánaiguin eastadit givssideami, veahkaválddálašvuoda ja illásteami.
- guovdilastit iešsorbmenestadan doaibmabijuid, eastadit gárrenmirkogeavaheami ja čuovvolit gárrenmirkogeavaheddjiid ja doaibmabijuid mat ovddidit psyhkalaš dearvvašvuoda.
- áŋgiriid fátmastit vuorasolbmuidrádi politihkalaš mearrádusproseassaide.
- ahte doaimmashehttejuvnon olbmuid beroštumit ja dárbbut galget buoremus lági mielde váldot vuhtii. Sis galgá fáladat mii addá dohkálaš árgabeaivvi.
- guorahallat vejolašvuoda hukset oktasašvisti mas lea ođđa buohccibiilastašuvdna, ođđa lanjat ergo- ja fysioterapevtabálvalussii, ja maiddái ásodagat doaktáriidda- ja buohccedivššársadjásaččaide.
- bargat ásaht apotehka Guovdageidnui.

4. Mánáidgárdi, skuvla, oahppu ja gelbbolašvuotta

Ovttasbargoguoimmit áigo sihkkarastit buori kvalitehta skuvllas, ja ahte ohppiin ja bargiin galgá buorre oahppanbiras givssideami haga. Mii sávvat buriid alladási oahppofálaldagaid suohkanis, ja ovttasbargu gealboguovdážiiguin suohkanis galgá viidásit ovdánahttot.

Áigodagas áigut ovttasbargoguoimmit:

- oažžut sadjái rekrutteren- ja starggadasdoaibmabijuid mat sihkkarastet ahte mánáidgárddiin ja skuvllain leat doarvái fágagelbbolaš bargit.
- ovdánahttit mánáidgárddiid ja bidjat johtui mánáidgárdestruktuvrra mii vuhtiiváldá suohkana ja priváhta mánáidgárddiid ja mánáid dárbbuid suohkanis.
- ovdánahttit vuoddoskuvllaid Guovdageainnus ja Mázes.
- bargat ahte nannet fágabirrasa ja gáiddusoahpahusfálaldaga suohkanis, ja sihkkarastit bargiide ja fálaldagaid geavaheddjiide buori mielváikkuheami. Mearridit strategiiaplána gáiddusoahpahussii.
- guorahallat sámi leairaskuvlafálaldaga ásaheami suohkanii.
- bisuhit ja nannet kulturskuvlafálaldaga.
- árvoštallat 4-beaivvi skuvlla ortnega ja veardidit sisafievrredit 5-beaivvi skuvlla boahpte skuvlajagi rájes.
- vuoruhit bargat skuvlasáhttoortnegiin ja sihkkarastit skuvlasáhtu ja dorvvolaš skuvlaluotta buot ohppiide suohkanis. Čuovvolit johtolatsihkarvuodaplána ja váikkuhit ahte vázzin- ja sihkelastinluodda ásaheapmi E45 luoddaguora farggamusat boahdá johtui.
- ovttasbargat gelbbolašvuodabirraiguin/institušuvnnaiguin suohkanis, ja váikkuhit dutkamii ja ovdáneapmái mii ovdánahtta boazodoalu, meahcásteami, ealáhusaid ja servodaga suohkanis.
- veardidit ovdánahttit oahpahalliortnega almmolaš institušuvnnaiguin mat juo leat Guovdageainnus, ja geahččat vejolašvuodaid lámhit dili trainee-ortnegii.

Verdevuolta – politihkalaš ovttasbargošiehtadus

- mii geat leat skuvlaeaiggádat galgat movttiidahttit láchčit dili árbevirolaš oahpaheapmái skuvllain ja mánáidgárddiin, ja atnit min vuorasolbmuid resursan oahpahusas.

5. Ealáhusat, meahcásteapmi ja bistevaš bargosajit

Mii háliidit mánggabealálaš ealáhusaid mat eai čuoza dálá ealáhusaide, ja mii háliidit láchčit dili buriid rámmaeavttuid ealáhusovdáneapmái suohkanis. Guovdageaidnu lea Norgga stuorámuš boazodoallo- ja meahcástansuohkan, ja suohkanis leat rikkis luondduresurssat máid báikkálašálbmot lea ávkkástallan buolvvaid čađa ja mat lea dehálaččat birgejupmái. Dáid ferte bisuhit, ja ovttasbargoguoimmit leat čielgasat ahte dán sáhttit buoremusát olahit ovttas. Ovdánahttit bargosajiid boazodollui, meahcásteapmái ja eanadollui, ja doarjut duoji leat guovddázis dien oktavuodas.

Áigodagas áigut ovttasbargoguoimmit:

- sihkkarastit ahte suohkan ovdánahtta ealáhusviessosajiid ja buori infrastruktuurra areálaplánabarggus.
- ovttasbargat Sápmi ealáhusgárddiin ja eará institušuvnnaiguin geat ovddidit ealáhusaid suohkanis, dainna ulbmiliin ahte sii huksejit gelbbolašvuoda fitnodagaide regionála ruhtademiiguin.
- bargat lasihit gelbbolašvuoda báikkálaččat Interreg birra ja ruhtadeami Interreg bokte.
- láchčit dili ahte jávreguollebivdu ovdánahtto ealáhussan, lasihit árvoháhkama jávreguollebivddus, ja ahte guliid sáhtta reidet ja vuovdit báikkálaččat.
- joatkit bargat ahte lodden riekti, sámi árbevieu ja vuoigatvuodaid vuodul bisuhuvvo ja seailluhuvvo.
- doarjut vuostáiváldin ásaheami luonddu buktagiidda
- čuovvolahttit nuppástuhttinprográmma Ovddos ja Nannet resursaguovddáža vai olihit mihtuid ja vai ásahuvvon oasis nuppástuhttinprográmmas ja resursaguovddázis fievrreduvvot viidásit.
- gávppašit ja oastit gálvvuid eanemus lági mielde báikkálaččat.
- bargat lasihit árvoháhkama ja buoret infrastruktuurra báikkálaččat boazodoalus, vai eambbosat sáhttet ásahit iežaset reidema ja vuovdit bierggu ja lassibuktagiid.
- ahte suohkanis galgá buorre gulahallan ja buorre ovttasbargu min suohkana boazosápmelaččaid geasseorohagaid suohkaniiguin.

6. Areála, dálkkádat, luonddu ja birassuodjaleapmi:

Guovdageaidnu lea Norgga stuorimus suohkan areála ektui, ja lea guhkes vásáhus hálddašit luondduriggodagaid báikkálaččat. Sámi hálddašeapmi ja luonddu ávkkástallan lea buoremus suodjaleapmi. Areálat leat deahalaččat buot suohkana báikkálašálbmogii. Lea deahalaš sihkkarastit areálavuodu sámi ealáhusaide, nugo eanadollui, boazodollui ja lotnolasealáhusaide main guolásteapmi, bivdu ja kulturealáhusat leat oassin.

Verddevuohta – politihkalaš ovttasbargošiehtadus

Áigodagas áigut ovttasbargoguoimmit:

- čalmmustahttit sámi árvvuid ja árbevirolaš sámi hálddašánvugiid suohkana luondduresurssahálddašeamis.
- čuovvolit áŋgiriid Finnmárbokommišuvnna barggu, dainna mihttuin ahte oážžut rievttalaš dohkkeheami ahte sámi geavaheapmi lea vuoddu oktasaš oamastanriektái suohkana areálaide. Mii áigut sihkkarastit báikkálaš eaiggátvuoda ja báikkálaš hálddašeami areálaide álgoálbmotrievtti mii nanne eamiálbmotrivttiid.
- árvvoštallat ja čielggadit suohkana gearggusvuoda mii guoská dálkkádat roasuide, nugo goavvedálvi boazodollui, dulvvit, vuovde-ja eananbuollin, luondduroasut ja eará.
- vuosttaldit stuora industriálaprošeavttaid nugo ovdamearka dihte ruvkedoaimmaid mas leat stuora negatiiva váikkuhusat boazodollui ja meahcásteapmái. Restriktiivvalaččat meannudit vuodjinlobiid bievlaeatnamiin fitnodagaide mat galget ohcat minerálaid. Váruhit ahte geasseorohagain maiddá suodjaluvvot guohtuneatnamat.
- suohkana, boazodoalu ja meahcásteddiid gaskkas galgá buorre gulahallan ja suohkan galgá ovddasmannisuohkan mii guoská sámelága konsultašuvdnageatnegasvuoda duohtandahkamii.

7. Kultuvra, valáštallan ja eaktodáhtolašvuoha

Sámi kultuvra lea nanus Guovdageainnus. Suohkan galgá viidasit ovdánahttojuvvot sámi kulturoaivegávpgiin. Suohkan galgá leat áŋgiris oassálasti, ja galgá váikkuhit ahte bargosajit dán olis nannejuvvot ja ovdánahttot. Valáštallan lea dehálaš álbmotdearvvašvuhtii, muhto lea maid čoahkkananbáiki mánáide, nuoraide ja rávisolbmuide. Odne lea valáštallan eanas doaimmahuvvon astoáigebargiid bokte ja dan lea dehálaš doarjut. Mii háliidit lagas ovttasbarggu valáštallanserviin, servviiguin ja eará aktevrraiguin sihkkarastin dihte viiddis valáštallan- ja astoáigefálaldaga suohkanis.

Áigodagas áigut ovttasbargoguoimmit:

- Plánegoahtit Áillohaš dáidda- ja musihkaguovddaža ásaheami hálddašan ja gaskkustan dihte Nils Aslak Valkeapää rohki dáidaga ja musihkaárbbi. Dát lea stuora prošeakta máid stáda berre ruhtadit. Berre árvvoštallot ovttas Guovdageainnu iežas musea, Guovdageainnu Gilišillju, viiddidanplánaid olis.
- Doarjut kulturealáhusaid Guovdageainnus, ja sin geat ovddidit iešguđet kultuvrralaš ovdanbidjámii dego Beaivváš Sámi Našunálateáhter, Dáiddadállu, Sámi Beassášmárkanat, heargevuodjingilvu, Internašunála Sámi Filbmainstituhtta ja Luovvi luohteguovddáš.
- ahte Guovdageainnu suohkan galgá vuoruhit ovdanahttit suohkana giellaguovddáža Giellagiessa, ja lasihit olggaldas ruhtadeami gielladoaimbidjuide.
- doarjut Máze dokumentašuvdnaguovddáža ja Giehtadáidu guovddáža ásaheami.
- veardidit movt Báktehárjji geavaheapmi eará doaimmaide go valáštallamii váikkuha erenoamažit mánáide ja nuoraide.
- doarjut Meahcceguovddáža/Sámi kultuvra- ja máilmmiárbeguovddáža, ja Anárjoga álbmotmeahcceguovddáža ovdánahttima.

Verddevuohta – politihkalaš ovttasbargošiehtadus

- doarjut kulttur/meahcástandoaimmaid Láhpoluobbala giliviesus ja eará giliservviid kulturdoaimmaid.
- álggahit plána ovdánahttit kulturhub(oktasašbáikki), mii addá vuodu čoahkkananbáikái suohkana ássiide.
- ovttasrádiid eará institušuvnnaiguin ásahit bissovaš kinofálaldaga.
- buoridit kulturviesu ja kártet iešguđet geavaheddjiid dárbbuid atnit ávkki kulturviesus.

8. Suohkana organisašuvdna, ovttasbargu, gulahallan ja infrastruktuvra:

Ovttasbargoguoimmit oaivvildit čielgasit ahte lea dárbu stargadis stivrejupmái dán áigodagas ja ahte lea dárbu doaibmabijuide mat sihkarastet rabasvuoda mearrádusproseassain. Suohkanlaš bálvalusat berrejit beavttálmuvvut ja buot bargiin galgá buorre ja oadjebas bargobiras suohkanis. Lea deahalš nannet ovttasbarggu olgguldas ásahusaiguin, nugo eará suohkaniiguin, regionála ja nášunála aktevrraiguin dego Sámedikkiin, sámi institušuvnnaiguin ja girkuin/oskuservodagaiguin. Risttalašvuodas ja girkoallimis lea guovddáš ja dehálaš sajádat min suohkana álbmogis.

Áigodagas áigut ovttasbargoguoimmit:

- bargat ángiriid suohkana bargobirrašiin
- beavttálmahttit politihkalaš barggu váldolávdegottiin, ja ásahit ođđa meahcástan, ealáhus, biras ja teknihkalaš lávdegotti
- digitaliseret suohkana bálvalusaid.
- geahčadit ollislaš suohkana viessohivvodaga ja geahčadit vejolašvuoda vuovdit muhttin viessohivvodagaid máid suohkan eaiggáda. Fievrredit viidásit láigoheamis eaiggádit proševtta vai eambbogat sáhttet oastit iežaset viesu.
- váikkuhit ahte eambbohat besset viessomárkanii ja ožžot vejolašvuoda oastit dehe hukset viesu.
- váikkuhit ahte ásahuvvot stuorát heivvolaš viessosajit ealáhusaide heivvolaš baikkiide.
- ahte ovttasbargu suohkana, giellabirrašiid, oahppoinstitušuvnnaid ja báikkálaš servviid gaskkas ferte nannejuvvot go guoská doaibmabijuide mat nannejit sámi giela geavaheami ja čalmmustahttima.
- doarjut ođđa ulláha huksema Guovdageainnu girkuin.
- doarjut diakona barggu ja doallat buori oktavuoda girkolaš oktasašrádiin.
- čuovvilit fylkkasuohkaniin barggu buoridit bussefálaldaga Guovdageainnus eará suohkaniidda ja ruovttoluotta
- váikkuhit vai boaittoealbáikkid suohkanis ožžot buoret fiberfálaldaga ja vai mátketelefovdna oktavuoha buoriduvvo olles suohkanis.
- árvoštallat muohtaboltuma, suohkanlaš luottaid ja divodemiid luoddadivodanplánas 2024-2027
- váikkuhit ahte nášunála fievrredanplánas ruhtaduvvo buoridit E45 johtolatsihkkarvuoda čađa Guovdageainnu ja Silisávžžis tuneallain.
- čuovvilit mearrádusa investeret čáhce ja luoittáhakkii.

9. Ovttasbargovierut

Ovttasbargoguimmežiin galget dihto čoahkkimat ovdal ovdagotti evttohančoahkkimiid ja/dehe suohkanstivrračoahkkimiid. Ovttasbargoguimmežiid suohkanstivrraáirasat deaivvadit muđui dárbbu mielde, gos ovttasbargoguimmiid oktiiheiveheadji gohčču čoahkkimii ja organisere politihkalaš ovttasbarggu suohkanstivrračoahkkimiiguin. Galgá maid leat čoahkkín sátnajođiheadji ja várresátnajođiheadji ja joavkojođiheddjiid ja váldolávdegottejoæiheddjiid juohke mánu, áššiid čielggadanváras ja áššejođu diehtujuohkima váras.

Sátnajođiheadji fuolaha ahte lea gulahallan earáiguin geain ovddastit ovttasbargoguimmiid suohkanlaš stivrrain ja lávdegottiin ja olgguldas stivrrain ja lávdegottiin.

Ovttasbargoguimmiide lea deahalaš ahte viiddát fátmastit eará bellodagaid/listtuid suohkanstivrras.

Ovttasbargoguimmit dollet čoahkkima juohke jahkebeali gos geahčadit šiehtadusa ektui makkár doaimmat leat čadahuvvon, ja lea go dárbu rievdadusaide.

Guovdageaidnu 23.10.2023

Guovdageainnu Johttisápmelaččaid Listu

Anders S. Buljo

Ole Anders Turi

Berit Marie P. E. Eira

Mai Lis Eira

Ellen Sara Pulk

Guovdageainnu Sámilistu

Elle Mári Dunfjell Oskal

Nils Johan Heatta

Elle Kari A. Sara

Verddevuohta – politihkalaš ovttasbargošiehtadus

Guovdageainnu Árja

Laila Susanne Vars

Nils Ole N. Skum

Guovdageainnu Olgeš

Ánte Bals